

Іванчук Г. П.,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ “ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ” У МОВНІЙ ОСВІТІ

У статті розглядається питання можливості використання моделі “Філософія для дітей” у мовній освіті як один з напрямів нової освітньої парадигми.

Ключові слова: філософія для дітей, критичне мислення, лінгвістична розкутість.

В статье рассматривается вопрос возможности использования модели “Философия для детей” в языковом образовании как одно из направлений новой образовательной программы.

Ключевые слова: философия для детей, критическое мышление, лингвистическая раскованность.

In the article it is considered the possibility of using the “Phylosophy for children” model as one of the maintrends of the new educational paradigm.

Key words: phylosophy for children, creative thinking, linguistic liberation.

Процеси глобальної соціальної трансформації охоплюють дедалі більше різних сфер життєдіяльності сучасного суспільства. Не стала винятком й освіта. Україна чітко визначила орієнтир на входження в світовий освітній простір, з цією метою активно здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті глобалізації та інтеграції, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

Відкритість сучасного українського суспільства, розширення діапазону його спілкування з іншими народами дає національній системі освіти змогу збагатитися кращими здобутками світової культури, „активно переймати все те, що добре зарекомендувало себе в інших освітніх системах, Філософія для дітей, враховувати інтеграційні процеси в європейській і світовій освіті” [1, с. 19].

Усе це вимагає пошуку нових навчальних технологій, оригінальних навчальних ідей, форм і методів навчання і виховання. Цікавим для нас у цьому контексті можуть бути розробки педагогів, філософів, присвячених такій педагогічній проблемі, як “філософія для дітей”.

Звернення до наукових джерел засвідчує, що педагоги в усі часи спрямовували увагу на пошуки способів підвищення якості навчання, ефективного досягнення освітніх цілей.

Загальні питання змісту освіти набули висвітлення у працях американських дослідників Дж. Бروفі, С. Кларна, Д. Левіна, М. Олейна та ін.

Серед українських науковців, які надають увагу висвітленню особливостей реалізації освітнього процесу у загальноосвітніх закладах Сполучених Штатів Америки, слід назвати М. Бургіна, Г. Дмитрієва, П. Лушіна, Ю. Мілова, З. Ржевську та ін..

Метою статті є дослідження можливості використання моделі “Філософія для дітей” у мовній освіті.

Розроблена й експериментально апробована технологія передачі філософських знань дітям, запропонована професором М. Ліпманом та його співробітниками (Інститут з розвитку філософії для дітей при Монтклар коледжі, США), реалізується через впровадження у навчально-виховний процес початкової, середньої та старшої школи курсу „Філософія для дітей”. В його основу покладено ідею, згідно з якою давня філософія є найбільш ефективним засобом розвитку мислення людини. Цьому сприяє її запитальний характер, застосування „поліваріантних відповідей, рефлексивне ставлення до інструментів пізнання, вимога логічності й послідовності, а залучення до неї когнітивних, етичних та естетичних здібностей свідомості роблять її інструменти унікальними й незамінними для вироблення навичок недогматичного, гнучкого, контекстуального й водночас суворого й доказового мислення” [3, с. 23]. Поряд із цим „універсальність філософських категорій дозволяє долати фрагментарність шкільного знання, надавати йому зв’язності, робити осмисленим для дитячого сприйняття” [3, с. 23]. Крім того, дисциплінарні межі філософії надають учням можливість розмірковувати на різноманітні теми, зокрема моральні та „смісложиттєві”, і на цій основі визначатися у цінностях та орієнтирах на універсальному рівні.

Програма „Філософії для дітей” спрямована на те, щоб навчати дітей філософствувати, а не філософії. Тобто, філософія тут постає не предметом дослідження, а засобом розмірковування про світ і орієнтації у ньому. Установка на тісний зв’язок філософії з практикою передбачає відмінну від традиційної парадигми навчання: основна увага фокусується не на запам’ятовуванні інформації (робота пам’яті), а на активному „творенні” філософії, що вимагає зусиль з боку інтелекту, розв’язання проблем, пов’язаних з реальною життєдіяльністю учнів [2].

Філософствування допомагає дитині перейти з поверхневого рівня речей на їх глибинний, сутнісний рівень. Дж. Дьюї з цього приводу писав: „Немає жодної фази розвитку освіти, економіки, політики чи релігії, де б критичне мислення не допомогло прийти в світ тому, що, за висловом Меттью Арнольда, ще не народилося” [6, с. 18].

Водночас розробники курсу свідомі того, що філософія сприяє самовдосконаленню, коли вона є результатом практичної діяльності учнів. Займаючись філософією, вони вчаться вести відкриту дискусію, дотримуючись відповідних правил поведінки і спілкування. Філософствува-

ти разом – це „не лише спосіб критикувати такі засади нашої культури, як успадковані ідеї і вартості, що стоять на шляху до свободи. Це також спосіб творчого оновлення старих і генерування нових життєвих перспектив. Це спосіб навчати думати самостійно, думати правильно, думати по-новому, збагачуватися досвідом один одного, надати дитині змогу визначити свої проблеми й виробити якісні гіпотези щодо їх успішного розв'язання” [4, с. 20].

Виходячи з таких ідей, Ліпман окреслює деякі кардинальні особливості рефлексивної парадигми. Ключовими поняттями, якими він при цьому оперує, виступають дослідження, спільнота, раціональність, справедливість, творчість, автономія та ін. Кожне з них „несе щось більше, ніж просто дух традиційної філософії. Проте вони – фундаментальні поняття будь-якої теорії освіти, і нам краще йти на них відкрито, ніж ризикуючи заплутатися, намагатися ходити навколо них”, – зазначає американський педагог [1, с. 11].

Тобто, мета „Філософії для дітей” полягає не в тому, щоб зробити дітей філософами, а в тому, щоб вони стали здатними до міркування, розумними індивідами. На переконання Ліпмана, діти мають зрозуміти, що здатність мислити та діяти самостійно, раціонально не дається сама по собі, вона напружується у рамках спеціально організованого навчання.

На відміну від звичайних підручників, логіка не подається абстрактно, а лише у контексті ідей, в якому вона може бути використана (труднощі та проблеми у школі, стосунки з батьками та друзями). Це допомагає дітям орієнтуватися в світі, спонукає їх до осмислення сенсу своєї життєдіяльності, адже „всупереч філософській традиції, що склалася, та різним поглядам, дитина відчуває потяг до екзистенціальних питань, роблячи нариси своєї власної життєвої філософії” [5, с. 5].

Розробка технології курсу „Філософії для дітей”, прогнозування її реалізації, починаючи з шестирічного віку, викликала запитання щодо дидактичних засад організації цього процесу. Адже цілком зрозуміло, що молодших школярів не захопити безпосередньо формальною логікою або абстрактними обмірковуваннями філософських проблем. Зважаючи на це, М.Ліпман пішов нетрадиційним шляхом. Він відмовився від ідеї підручника, написавши натомість філософські збагачені повісті для учнів різного віку, в яких у художньо привабливій, серйозній і жартівливій формі розповідається про звичайних дітей, котрі стикаються з різноманітними проблемами й обговорюють їх з однолітками, вчителями і батьками.

Таким чином, перший блок технології „Філософії для дітей” містить філософсько збагачені повісті, до читання та осмислення яких залучаються учні. Осмислення запропонованого змісту відбувається за допомогою різноманітних запитань, з якими вчитель звертається до дітей, а також шляхом застосовування різних форм роботи, які допомагають шко-

лярам краще зрозуміти смислове навантаження повістей, спонукають їх до самостійного осмислення запропонованого змісту.

Другий блок технології „Філософія для дітей” пов’язаний із зміною змісту уроку, перетворенням його на „сократівську бесіду”. Це виявляється в тому, що замість формального поділу на „пояснення” вчителя” і „відповіді” учнів, традиційного виставлення оцінок, створюється „спільнота дослідників”.

Залучаючись до обговорення в спільноті допитливих, діти набувають умінь уважно слухати, інтерпретувати, розуміти слова інших, ілюструвати їх прикладами з власного життя. Такі процеси відбуваються завдяки тому, що самостійне мислення в спільноті потребує оригінального підходу до моральних цінностей, передбачає вміння робити критичний аналіз вихідних посилань про світ, що нас оточує, культуру, відмовляти від умовностей, які уявляються деструктивними.

Учні завжди дивує, що їхні однокласники можуть думати про ті самі речі інакше. Це відкриття і стає початком філософського пошуку. У такий спосіб у них розвивається здатність входити у світ один одного і бачити його з позицій інших, формується інтелектуальне співчуття (Дж. Дьюї), що виступає передумовою серйозних пошуків у сфері моралі.

При самостійному опрацюванні заданого тексту, молодші школярі зазвичай сприймають лише сюжетну лінію. Залучаючись до полілогу у спільноті дослідників, одержуючи від учителя спеціальним чином сформульовані запитання, вони поступово починають розрізняти філософський аспект спілкування книжкових персонажів, мають можливість висловити власну думку, запропонувати власні приклади й логічно можливі ситуації. Діти можуть погоджуватися з позицією один одного чи заперечувати її, вступати в обговорення, суперечку, долучаючись до колективного пошуку істини. У цьому процесі “виявляються логічні недоліки в розмірковуваннях того чи іншого учасника, виробляються критерії правдоподібного, корегуються позиції, виявляються найбільш сильні аргументи, і не має значення, що тут не буде чіткої „відповіді” або „розв’язку”, як це відбувається, скажімо, в математиці, і не має значення, що вчитель не винесе завершальний вердикт”. Важливо те, що крок за кроком учні оволодівають навичками, мистецтвом раціонального, логічного, аргументованого мовлення [4, с. 22].

Вони навчаються правильно формулювати запитання, робити висновки із посилань, проводити аналогії, вибудовувати гіпотези, аналізувати поняття, пов’язувати значення з контекстом застосування тощо. Школярі набувають уявлень про слово й об’єкт, причину і наслідок, індукцію та дедукцію, мислення і дію, речі й відносини, добро та зло, засоби й цілі, справедливе й несправедливе та ін. „Відстоюючи свою думку в колі однолітків, а не просто повторюючи завчений урок, діти легко переводять невизначні

почуття та інтуїтивні уявлення у мовні вирази, навчаються лінгвістичній свободі, а разом з нею інтелектуальній та лінгвістичній розкритості. Останнє є найважливішою умовою для прояву індивідуальності людини. Саморозуміння, саморефлексія, самопокладання, самодіяльність тощо передбачають лінгвістичну та інтелектуальну свободу” [4, с. 22].

Наводячи такі педагогічні характеристики програми „Філософії для дітей”, Липман звертається до прихильників традиційної моделі навчання, які стверджують, нібито запропонований ним підхід накреслює розпорошену, непрактичну, нереальну модель освіти. Обгрунтовуючи доцільність своїх ідей, американський дослідник справедливо стверджує недоцільність відокремлення вироблення мислительних навичок від практичних знань і вмій розв’язувати конкретні завдання – усталені засади вибудови навчально-виховного процесу. У цьому випадку „на виході” суспільство одержує людей, які не вміють переносити наявні у них знання й уміння у нові, нестандартні ситуації. Насправді ж, мета освіти має полягати у формуванні критично мислячих і спроможних до інновацій індивідів. Досягти її можливо лише за умов, коли „когнітивні процеси, що відбуваються в голові молодих людей, будуть відточуватися різноманітними засобами, а не лише тими, які вимагають пам’яті та дії”. В іншому випадку, численні проблеми, з якими стикається індивід у мікро– та макросоціумі, залишаться не розв’язаними, а їх небезпечні тенденції будуть поглиблюватися [7, с. 15].

Таким чином, розроблений і запроваджений у навчально-виховний процес американських шкіл курс „Філософія для дітей” можна оцінювати як досить вдалу спробу подолати недоліки традиційної освіти не лише у змістовому, а й процесуальному аспектах.

Література:

1. Кремень В. Г. Сучасна освіта в контексті реформування // Учитель. – 1998. – № 2. – С.18-21.
2. Липман М. Рефлексивна модель практики освіти // Шлях освіти. – 2005. – № 8. – с. 7-15.
3. Липман М. Шарп Э.М., Осканян Ф. Философское исследование // [http:// home.microsoft.com/intl/ru](http://home.microsoft.com/intl/ru).
4. Соловйова Г. Г., Сувойчик Л. В. Діти-філософи / Переклад з російської за виданням „Философские науки”. Реферативний журнал ИНИОН РАН. – 1994. – № 1. – С. 2-9.
5. Юлина Е. С. Обучение разумности и демократии: педагогическая стратегия “Философии для детей” // Вопросы философии. – 1996. – № 10. – С. 32-45.
6. Юлина Н. С. Философия для детей // Вопросы философии. – 1993. – № 9 – С. 20-23.
7. Dewey John. A Common Faith. New Haven: Yale UN Press, 1967. – P. 117-121.
8. Lipman M. Philosophy Goes to School. – Philadelphia, 1988. – 215 p.